

Нова српска политичка мисао

Економска политика

Европска (де)индустријализација Србије

Јелена Дамњановић Симић, Мирослав Н. Јовановић

среда, 23. октобар 2013.

Протеклих недеља у Србији је актуелна тема реиндустријализација привреде и разматрање најбољих начина да се то постигне. Осврнућемо се на неке више или мање добре аспекте досадашњих и дати наше предлоге за будуће мере индустријске политике Србије.

Економска структура држава помера се непрекидно ка сектору услуга, а на уштрб индустрије, пољопривреде и рударства током економског развоја. Међутим, олако се прелази преко чињенице коју је сажето изрекао Акио Морита, председник корпорације SONY. Морита каже:

Економија земље може да буде само толико снажна колико то дозвољава њена индустријска база. Земља која не производи индустријску добру робу не може да улаже у себе на одговарајући начин. Економија чији је раст заснован само на сектору услуга је саздана на песку. Сектор услуга је важан и добија на значају, али услуге не могу да расту саме од себе као што је то продаја хамбургера самом себи или пребацивање новца са једне хрпе на другу. Развијена економија заснована на услугама може да цвета само ако је заснована на темељу развијене индустријске базе... Замисао да је послеиндустријска економија утемељена првенствено на услугама је сумњива.[1]

Дакле, профит може да се заради пружањем услуга као што је то продаја вредносних папира, али то на крају може да се изопачи у Понзијеву пирамиду чије смо погубне последице сви могли да видимо, осетимо и којих се још дуго времена нећемо ослободити.

Уколико нема материјалне производње у националној економији, а услуге, поготово увоз су слободне, тада се све осликава са друге стране основне економске једначине у виду повећања увоза, повећане незапослености и повећања дуга иностранству. Да приступање ЕУ не значи процват индустријске производње, показује и искуство наших суседа Мађарске, Румуније и Бугарске.

Од како су Мађарска 2004, а Румунија и Бугарска приступиле Унији 2007. године, индустријска производња је имала трновиту путању и развој (Табела 1). Уочљив је пад индустријске производње одмах по приступању ЕУ.

Табела 1. Индустријска производња у Бугарској, Мађарској и Румунији 2001-12, промена у односу на претходну годину (%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Бугарска	-8,9	-0,3	6,0	16,9	-0,6	0,9	-7,9	-6,1	-14,5	1,4	8,2	-2,5
Мађарска	15,5	-10,2	-2,0	8,4	-3,2	16,6	-17,4	34,2	-10,4	-22,2	10,2	8,1
Румунија	3,7	-7,2	-0,3	0,5	-2,1	2,5	-1,6	0,4	-12,3	-6,9	3,4	10,4

Извор: Eurostat (2013)

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (приступ 8.10.2013)

Што се тиче Србије, њена индустријска производња је данас на нивоу од 40% укупне индустријске производње у 1989. години. И поред око €80 млрд. иностране помоћи од 2000. године, дуг иностранству је повећан са €11,6 млрд. у 2000. на €26 млрд. у првој половини 2013. године, и износи 83% бруто друштвеног производа.[2]

Шта треба да се уради да се Србија реиндустријализује? Свакако не то што је тврдоглаво чинила Влада Србије у протеклој деценији у погледу привлачења страних улагача и о чему смо писали у више наврата.[3] Врх Министарства економије је показао и доказао врло низак степен економске писмености о чему јасно сведоче постигнути резултати.

Економска наука и успешна пракса одавно су одговориле на могућу недоумицу о најприкладнијем начину за привлачење улагача из иностранства. Ти начини су да се улагачима понуди растуће и по могућству велико тржиште, друштвена стабилност, добра инфраструктура, поуздани и конкурентни локални добављачи, а првенствено образована, креативна и продуктивна радна снага. И ту је крај приче. Разне врсте новчаних подстицаја странцима у виду непосредних субвенција за свако ново радно место, бесплатне локације или ослобађање од плаћања пореза нису на списку оруђа економске политике које саветује наука, успешна пракса и угледне међународне институције. Стимулације само разоткривају непривлачност дотичне локације, јер да је привлачна, никакве стимулације јој не би биле потребне.

Економска политика сваке државе треба првенствено да створи услове за повољно улагање домаћих предузећа, па тек потом да се повинује странцима. Међутим, званичници Србије само причају о страним улагачима док су домаћи гурнути у запећак. Неопходне мере су смањење бирократије, бројних и великих административних препрека, дозвола и пореза који отежавају

и успоравају пословање, а истовремено стварају услове за процват корупције.

Корупцију, као системску појаву, присутну на свим нивоима власти, није лако искоренити. Посебно је погубна врло висока корумпираност у просвети, здравству и правосудју која знатно отежава функционисање целог државног система. И Европска унија, чијем приступању Србија толико тежи, инсистира на оштром обрачуна са овом погубном појавом. Најаве о великој борби против корупције, међутим, за сада нису отишле даље од политичких обећања и међустраничких оптужби.

Образована радна снага је један од аргумената који је до скоро Србија користила као фактор привлачења страних инвеститора. У последње време, домаћи послодавци упозоравају да из средњошколских клупа излази недовољно квалификовани кадар. Ништа боља ситуација није ни кад је реч о добром делу високошколских институција. Потребне образовања нису усклађене са потребама српског тржишта рада, а досадашње стратегије развоја високошколског система нису остале ништа до пуне жеље.

У врло тешкој економској и општој ситуацији у којој се налази Србија, свако ново улагање, било домаће или инострано, у производњу роба и услуга је добродошло, поготово ако је то повезано са запошљавањем нових радника. Глобална економска криза 2007-09. је показала сву несавршеност политике Вашингтонског консензуса, као и то да су највише успеха постигле земље које су на време увиделе значај и корист домаће памети.[4] Такође, поново у први план избијају тезе о спровођењу индустријских политика од стране државе, као једном од основних постулата одрживог развоја у дугом року. Француска је управо објавила национални план о својој 'Трећој индустријској револуцији' вредан €3,5 млрд.[5] Више се не поставља питање да ли држава треба да интервенише, већ који је најбољи начин да то учини.

С обзиром да је дошло до успоравања и снижења страних улагања на глобалном нивоу, конкуренција за привлачење страних улагача врло је оштра. Велики успех је када страни улагач дође у Србију, уложи сопствена средства, запосли раднике, покрене производњу, плаћа порезе и допринесе извозу. Ипак, уверавања о огромном извозу Фијата из Србије су обично непотпуна јер вешто крију обавештење о увозној зависности Фијатовог извоза. Ствара се лажна слика да је све то извоз из Србије, а не говори се јасно колики је удео додате вредности у Србији (процена је да је само око 10%). Ако је то само склапање и нешто једноставних и основних делова, треба то јавно рећи. И склапање је додавање вредности и нема ничега лошег у томе, бар не за неко краће време.

Један врло лош пример вођења српске индустријске политике јесте прихватање најновијег, али најалост не и последњег, захтева Европске уније, који отежава пословање и оно мало успешног индустријског сектора Србије. Наравно, реч је о увозу цигарета из Хрватске. 'Преговори о стопи опорезивања хрватских цигарета приликом увоза у Србију су у завршној фази, али коначног договора још нема - тврди Расим Љајић, министар спољне и унутрашње трговине Србије. - Ништа није потписано, а та одлука на крају мора бити потврђена у парламенту. Србија је послала писмо Европској комисији у коме је рекла да прихвата методологију, што значи да "жели да разговара"'. [6] Али Србија преговара са становишта слабијег и неће бити никакво изненађење ако изабрани државници из Србије поново

прихвате све што им неизабране (већ постављене) технократе из Брисела сервирају.

Министар Љајић јавно износи чињеницу да су нам "руке везане". Такође, истиче и да је прихватање овог услова било неопходно за добијање позитивне оцене Европске комисије (неизабрано, већ постављено технократско тело) о напретку Србије. Јасно је да је ово само наставак бескрајног условљавања Србије од стране Европске уније, само није јасно каква је корист Србије од свега тога? На крају, и од самог приступања Унији? Економског раста углавном нема, нити ће га бити, земље су у дубокој кризи, а жестоке демонстрације трају без престанка годинама (Грчка, Шпанија, Кипар, Португалија...)[7], Исланд је управо једнострано окренуо леђа преговорима о приступању ЕУ, Британији предстоји референдум о изласку из ЕУ, Мађарска жели да поврати државна овлашћења пренета Бриселу...

Шта да се ради? Савети економске струке и међународних организација за економску политику су следећи. Много је боље и успешније уложити средства у стално образовање радне снаге и на такав начин привући и задржати стране улагаче, него улагачима пружати непосредну новчану помоћ. Већина сада најтраженијих струка на свету није постојала само пре пет година (рецимо нови материјали или повезивање медицине, електротехнике и физике). Онај ко образује такву радну снагу за послове садашњости и будућности је тај који најуспешније привлачи улагаче и тако скреће пажњу на себе.

Ко спроводи такву политику образовања одмах буде запажен на 'радарском екрану' страних улагача. ОЕЦД и други, саветују да се у политику привлачења страних улагача дубоко укључи и министарство за образовање, али Србија на жалост сада на том месту нема Доситеја Обрадовића. Ипак, и поред свих потешкоћа, неопходно је реално сагледати ефекте свих досадашњих мера, уложити у образовање становништва и започети оштру борбу против корупције на свим нивоима, овог пута не само декларативно и спорадично.

Кључна реч је – на свим нивоима.

[1] Morita, A. (1992). 'Partnering for competitiveness: the role of Japanese business', Harvard Business Review (May-June), pp. 76-83.

[2] http://www.nbs.rs/internet/cirilica/40/40_5/40_5_9/

[3] М. Јовановић, 'Пинокио објашњава привлачење страних улагача у Србију?' Нова српска политичка мисао, 02.05.2012.

<http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/pinokio-objasnjava-privlacenje-stranih-ulagaca-u-srbiju.html>

М. Јовановић, 'Образовањем привући иностране улагаче, а не субвенцијама', Нова српска политичка мисао, 04.08.2010.

<http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/obrazovanjem-privuci-inostrane-ulagace-a-ne-subvencijama.html>

М. Јовановић, 'Да ли вреди пружати стимулације улагачима из иностранства?', Нова српска политичка мисао, 15.07.2010.

<http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/da-li-vredi-pruzati-stimulacije-ulagacima-iz-inostranstva-q.html>

М. Јовановић, 'Investitori vole obrazovane', Politika, 03.08.2010.

<http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/144538.sr.html>

[4] J. Stiglitz, J. Lin i C. Monga, 'The Rejuvenation of Industrial Policy', The World Bank, Policy Research Working Paper No 6628, September 2013.

[5] EurActiv, 'France unveils €3.5 billion plan for 'third industrial revolution'', 16.9.2013.

<http://www.euractiv.com/innovation-enterprise/35-plan-third-industrial-revolut-news-530438>

[6] <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:459238->

Milionska-steta-od-privilegovanog-uvoza-cigareta-iz-Hrvatske

[7] М. Јовановић, 'Да ли је "депортација" у мрзоволњу Европску унију награда или казна за Србију?', Нова српска политичка мисао, 26.02.2012.

<http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/da-li-je-deportacija-u-mrzovoljnu-eu-nagrada-ili-kazna-za-srbiju-q.html>

===

<http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/evropska-deindustrijalizacija-srbije.html>